

VURAL BAHADIR BAYRIL'IN ŞİİRLERİNDE ÖLÜM TEMASI

Emel Koşar*

Özet: Gelenek, önceki nesillerden devralınan değerlerin sonrakilerce de devam ettirilmesidir. 1980 kuşağı şairlerinden Vural Bahadır Bayrıl, kendinden önceki şiir geleneğinden faydalanırken eserlerinde metinlerarasılık yöntemini kullanır. Ölüm, Türk şiirinde sıklıkla işlenen bir unsurdur. Bayrıl; ölüme, şiirler kaleme alarak (kalıcı olarak) karşı koymaya ve zamanı aşmaya çalışır.

Anahtar Kelimeler: Vural Bahadır Bayrıl, şiir, gelenek, ölüm, metinlerarasılık, zaman.

THE THEME OF DEATH IN VURAL BAHADIR BAYRIL'S POEMS

Abstract: Tradition is the continuation of the values adopted from the elder generations by the younger ones. While benefiting from the previous poetry traditions, Vural Bahadır Bayrıl, a poet of the 1980's generation, uses the inter-textual method in his poems. Death is an often used theme in Turkish poetry. Bayrıl struggles to defeat death permanently and transcend time by writing poems.

Keywords: Vural Bahadır Bayrıl, poetry, tradition, death, intertextuality, time.

Gelenek, "Bir toplumun üyelerini birbirine bağlayan, geçmişten gelecek kökleşmiş alışkanlık"tır.¹ Edebiyatta ise gelenek, önceki nesillerden devralınan değerlerin sonrakilerce de devam ettirilmesidir.

1980 kuşağı şairlerinden Vural Bahadır Bayrıl, kendinden önceki şiir geleneğinden faydalanırken eserlerinde metinlerarasılık yöntemini kullanır. Yahya Kemal (imtidâd fikri) ve Eliot'ın bu konudaki görüşlerini (Eliot'a göre geleneği aktarmanın yolu daha önceki kuşakların başarılarını körü körüne tekrarlayarak onların yollarını izlemek değil, eski ile yeninin uyuşması, geçmişin şimdileşmesidir.

* Dr. , Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Araştırma Görevlisi.

Geleneği önemseyen poetik anlayışa göre, hiçbir şairin tek başına tam bir anlamı yoktur. Bir şairin anlamı ve değeri kendinden önceki şairlerle olan bağının, karşıtlıklarının ve benzerliklerinin değerlendirilmesi sonucunda anlaşılır.)² benimser.

Bâki Asiltürk'ün 1980 *Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası*'sında³ "Gelenekselci Şiir" başlığı altında poetikası değerlendirilen Vural Bahadır Bayrıl'ın Türk şiirinin zengin birikiminden yararlanarak Şeyh Gâlib, Yahya Kemal, Ahmet Hâşim, Asaf Hâlet Çelebi, Behçet Necatigil ve Hilmi Yavuz çizgisini sürdürdüğü ifade edilir. Bayrıl'ın kendisiyle yapılan röportajda söyledikleri de Asiltürk'ün bu görüşünü destekler niteliktedir:

"Benim oluşturmaya çalıştığım şiirin de geleneksel olan'a eklemleme, gelenekten yararlanmanın imkânlarının araştırılması gibi bir problemiği var. Necatigil şiirinin, benim şiirim estetik değerlerinin oluşumunda önemli dayanak noktalarından biri olduğunu söyleyebilirim... Çünkü muhteşem bir şiir geleneğinin bugüne uzanmış bir parçasıyım ben."⁴

Yukarıda ismi geçen şairleri kendisine örnek alan Vural Bahadır Bayrıl, şiirde yapıyı oluştururken "poetik omurga"nın tesis edilmesi gerektiğine inanır. Asiltürk, şairin "poetik omurga"sını meydana getiren unsurları şöyle sıralar:

Geniş ve derinliğine bir şiir bilgisi

Dünü ve bugünü kapsayan ve geleceğe dair ipuçları taşıyan bir algılama farklılığı

Geçmiş yorumlama, bugünü değerlendirebilme yetisi

Kendine ait bir şiir dili kurabilme yeteneği

Neyi, niçin, nasıl yaptığının farkında olan bir bilinç durumu

Dile hâkimiyet

Şiirin estetik işlevi ile dilin anlam ve üretme, bildirişimi gerçekleştirme mekanizmaları arasındaki ayrımı görebilme, verili dilden kopmayı göze alma cesareti ve uyanıklığı

Özel bir imaj sistemi, ses, anlam ve üslupta örtüşen, girift bir 'doku/yapı' kurabilme becerisi.⁵

Türk şiir geleneğinin bir parçası olmak için onun temel konularını işlemek ve ona yeni anlamlar yüklemek gerekir. Ölüm de Türk şiirinde işlenen bu temel konuların arasında yer almaktadır.

Ölüm, insanoglunun üstesinden gelmeye çalıştığı en önemli sorunlardan biridir. Kişinin ölüm şeklinin ve zamanının belirsizliği,

ömrünü ne zaman sona ereceğini bilmediği bir yolculuğa benzetmesine ve eğer inanıyorsa ölüm sonrası hayatının niteliğini hayal etmesine sebep olur:

*Ten fânîdür cân ölmez çün gitdi girü gelmez
Ölür ise ten ölür cânlar ölesi değül*

Yunus Emre⁶

Eski kültürde insan hayatı, uzun yolculuğun bir bölümüdür. Ölüm ise insana hayatın geçici olduğunu hissettiren ve anlamını sorgulamayı sağlayan bir unsurdur.

Vural Bahadır Bayrıl'ın gelenekle kurduğu bağı göstermesi bakımından Ahmet Hâşim'in "Merdiven"ine⁷ gönderme yapılan *Melek Geçti*⁸ kitabında yer alan aynı isimdeki şiirinde hayatı, musiki simgeler. Çocukluğa sarkıtılan camda fesleğenle⁹ o dönemde yaşanan aşkın yakıcılığı¹⁰ ifade edilir. Tesadüflerle şekillenen hayat ve ölüm karşısında insan kördür:

*İşte körüm ben! Hayat sürüklerken
asrî hurdalığa, aşk ve kederi şekillendiren
tesadüfleri. (s. 14)*

Bayrıl, eserinin sonunda "merdiven" kelimesini bir merdiven şeklinde kaleme alarak Ahmet Hâşim'in hayatı sembolize eden "Merdiven" şiirini kendine özgü bir şekilde yeniden üretmiş ve Türk şiir zincirine eklenmiştir.¹¹

*İnceymiş âh, kırılabilirmiş meğer,
ömrün bu altın saatlerinde
çocukluğa sarkıtılan cam--- M*

E

R

D

İ

V

E

N.

Nasıl bilebilirdim ki? (s. 15)

Freud'a göre insanın "bütün yaşamının amacı ölümdür."¹² Bayrıl'ın "Aşk ve Fal" şiirinde hayat fal, ömür pamuk ipliğine bağlı filika, ölüm ise dalgadır. Onun karşısında çırpınan insanın

durumu “kıyının denizi itmesiyle” (insanın ölümü arzulanmasıyla) ifade edilir:

*Fal köpürdü. Kıyı, itiyor denizi
açığa. Cezir... Ömrümüzdür, o narin
filika. Bil, incelir zamanla hem ip
hem tahta! (s. 16)*

Bayrıl’ın “Hayat Bilgisi”nde kelimeler, çırpınan çengelli iğneye benzetilir. Şair, pamuk ipliğini eserleriyle (hayatı) yok oluştan eğirir. Böylece kalıcı olarak ölüme karşı meydan okur.

Bayrıl’ın “Hüsün” şiirinde ise aynaya seslenilerek onun şaire altın kafiyeler ilham eden geçmişe ağzından cam (Saydam, kırılğan ve akışkandır. Akış süresi uzun olduğu için insan bunu gözlemleyemez.) heceler dökerek seslenmesi istenir. Ayna metaforu ve harf ile mürekkebin simgelediği şiirle ölüme karşı koyma ve zamanı aşma arzusu ifade edilir:

*Harf ve mürekkeple sunulan
pişmanlıklar, pıhtılaşır göğün
inceldiği bu selâtin saatlerde. (s. 27)*

Bayrıl, “Nostalgi” şiirinde de harflerin efsunundan, simyasından bahsedilerek şiirin ölüme ve hiçliğe karşı direnişi ifade ettiğine vurgu yapar:

*Siz ey! Küçük harfler korosu, Söz’ün âteşin
renkli süvarileri! Yitikliğin övgüsü hep, çürük
alkışları hep ahalinin. İşte ne yapsam kıyısındağım
hiçliğin. (s. 39)*

“Teselli” şiirinde ise “Âmentü Gemisi”, biçare harfler ve kâğıt selülozu yazıyı (şiiri) simgeler. Cam, su ve kumdan üretildiği için şiir yazmak, Şeyh Galib’in *Hüsni ü Aşk*’ındaki¹³ gibi mumdan bir kayıkla ateş denizinde imkânsız bir yolculuğa çıkmaya benzetilir:

*Âh çocuk, bilmeliydin. Ateş denizine
inmezdi mum kayık. Yazmaksa pişmanlıktır. (s. 44)*

“Teselli”de yer alan, kâğıdın ham maddesi “selüloz”un Fransızca yaşayan hücre anlamındaki “cellula”dan türetilmiş olması, ona yazılan şiirin kalıcılığını gösterir. “Mürekkep”te ise her şeyin mürekkep olduğunu söyleyen Bayrıl’ın *Şer Cisimler*’inde¹⁴ yer alan

“Teyel”inde ölümü simgeleyen saat motifiyle ünlü ressam Salvador Dalí’nin tablolarındaki şekli bozulmuş saatlere gönderme yapılarak zamanın eridiği ifade edilmiştir.

Bayrıl’ın “Teyel”inde örümceğin adı verilmeden Necip Fâzıl’ın “Örümcek Ağı”¹⁵ şiirindeki gibi onun zamanı simgelemesine gönderme yapılır. *Kur’an-ı Kerim*’de geçen ankebût (örümcek), Hz. Muhammed’in müşriklerin takibinden kurtulmak için Hz. Ebu Bekir’le birlikte girdiği mağaranın ağzını kapatarak ve oraya uzun süredir hiç kimsenin girmediği izlenimi vererek onları kurtarmıştır. Örümceğin ağını uzun sürede ördüğü bilindiğinden, ona bakarak zamanın ne kadar geçtiği tahminî olarak hesaplanabilir.

“Teyel”de hatıranın cam labirentlerinin örümcek ağıyla kurulduğu söylenerek, “şeffaf tarantula” (Avinı ağ örüp yakalamak yerine onun peşine düşen, zehirli örümcektir.) diye nitelendirilen zamanın insanı zehirleyen ve ölüme iten gücü, şairin kâğıtta kurduğu dünyayla alay ettiği ve ona ölümlü olduğunu hissettirdiği ifade edilir:

*Saatler eridi. Zaman, şeffaf tarantula!
Alay ediyor fani çabamla. Kâğıtta kurduğum
dünya işte alabora! (s. 12-13)*

Bayrıl’ın “Öteki” şiirinde ise şairlere ilham veren şiir meleğine gönderme yapılarak “hafıza-hatıra-şiir” arasındaki ilişki ve bunun ölüme karşı direnişi ifade ettiği vurgulanır:

*Kâğıtta imâlar silsilesi. Tuhaf
şey, az önce sanki, harflerle
aramdan yine bir melek geçti. (s. 14)*

Hafızanın işlevi anıları korumak, hatıranın işlevi ise onları parçalamaktır. Freud’a göre bilinç, hatıra izinin bulunduğu yerlerde oluşur. Hatıralar, onları arka planda bırakan olaylar (unutma) bilinç düzeyine tam çıkmadığında çok güçlüdür. Hatırlayan kişi için kendi hâtırası değil hafızasının dokuduğu ağ önemlidir. Buna “hatırlamanın ve unutmamanın Penelopeia tülü”¹⁶ denir.

Bayrıl’ın “Öteki” şiirindeki “ağ” kelimesiyle “Teyel”deki gibi hem örümcek ağına hem de hafızanın dokuduğu ağa gönderme yapılarak ölümün karşısında yenik duran insanın zihninde geçmişe dönerek ve onu aşan eserler vererek çabalaması vurgulanır.

“Lehim” şiirinde ise Yahya Kemal’in “Bir tel kopar âhenk ebediyen kesilir.” mısraına gönderme yapılarak ölümün önüne ancak “lehimle” (geleneksele eklemleme)¹⁷ geçilebileceği ifade edilir.

“Satihta” şiirinde “âteş gemisi”yle yapılan yolculuk, “tekne” ve “içli harfler” diye nitelendirilen “tayfalar”la “Teselli”deki gibi Şeyh Gâlib’in *Hüsn ü Aşk*’ına, ayrıca Yahya Kemal’in “Sessiz Gemi”sine¹⁸ ve Necatigil’in “Ölü”süne¹⁹ gönderme yapılır:

*Tayfalar ki içli harflerdir, dalgın,
karanlık bir unutuşa benzeyen
maceramızda.*

*Şiir, ey mutlu fosil. Yırtık hayal
kalyonu. Süslü batık. (s. 19)*

Yahya Kemal’in “Sessiz Gemi”sinde hayat, yolculuğu; gemi ise tabutu simgeler. Ölüm olgunlukla karşılaşılır. Bayrıl’ın “Satihta”sında şiir yazmak, ölüme karşı meydan okumaktır. “Mutlu fosil” diye nitelenen şiirin “yırtık hayal kalyonu” olduğu söylenilerek bu yolculuğun kalyonla (16. yüzyıldan itibaren kullanılan üç direkli, rüzgârla giden, yelkenli büyük savaş gemisidir.) yapılması ölümle savaş karşısında onun “süslü batık” olmaktan öteye gidemeyeceğini gösterir.

Yunanca “techne”den türetilmiş “tekne”, şiir tekniğini ve geleceğini (Değişenin içinde değişmeyen unsurdur.) çağrıştırır. *Hüsn ü Aşk*’ın “Aşk’ın Yolunun Ateş Denizine Uğraması” bölümünde aşkları anlatacak teknenin sağlam olması gerektiği vurgulanır:

*Güş etmiş idi o sergüzeşti
Âteş yemi üzre mûm keşti (s. 272)*

Behçet Necatigil’in “Ölü” şiirinde balığın (şiir), sağlam teknikle ağları (engelleri, şairleri) aşarak yaşayabileceği (yazılabileceği) ifade edilir:

*Ateş denizlerinde mumdan kayıklarla
Sağlam mı tekneler aşkları geçmeye
Güç. (s. 207)*

“Dil ve Zaman”²⁰ şiirinde hocası Behçet Necatigil’in “Ölü” şiirine ve Şeyh Gâlib’in *Hüsn ü Aşk* adlı eserine gönderme yaparak geçmişle bugün arasında bağ kuran Hilmi Yavuz, “sürerlilik içinde değişim” ve “değişim içinde sürerlilik”i savunur. “Erguvan” ve “zaman” kavramı bu “sürerliliği” sağlayan izleklerdir:

*erguvan zamanlardı, ne kadar oldu,
yola çıktıkta, ölü gemilerin,
batık dillerin zamanıydı o zaman...*

*teknemiz yok, ne var ki, kuşkuluyuz
denizin bile olduğundan
bir bengisuyun boğulduğundan
gitgide yolcuyuz
biz ki yazları yaktıkta, ne zamandı!.. (s. 188)*

Bayrıl'ın "Satıhta" şiirinde Yavuz'un "Dil ve Zaman"ına da gönderme yapılır. "Satıhta" da yer alan iskandil, akıntılı ve derin sular da balık tutarken oltanın ucuna takılan ağır kurşun ya da denizin derinliğini ve geminin hızını ölçmek için kullanılan ağırlıktır. Onun aracılığıyla "kadım kalıntılar"a (şiirler) ulaşmak ve onlara göndermeler yaparak şiir geleneğinin zincirine eklenmek isteği ifade edilir.

"Alıntı bilinçli, istemli bir anımsamadır. Başka metne ait bir kesit yeni bir metne sokularak ona yeni bir anlam yüklenir."²¹ Vural Bahadır Bayrıl, kitaplarının başında yer alan isim listesinde eserlerine göndermeler yaptığı kişileri belirtmiştir. Bayrıl, yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi eserlerini kendinden önceki şairlerinkilere yaptığı göndermelerle "lehim"leyerek ve onlara yeni anlamlar yükleyerek Türk şiir geleneğinde yer almıştır. O, şiirlerinde "ölüm" temasını "kâğıt, mürekkep, harf, şair, şiir" gibi unsurlarla birlikte işler. Ölüm, şiirler kaleme alarak (kalıcı olarak) karşı koymaya çalışır. Metinlerarasılık (intertextuality) bağlamında onun şiirleri, geleneği devam ettiren eserlerdir.

DIPNOTLAR

- 1 Orhan Hançerlioğlu, "Gelenek", *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 124-125.
- 2 T. S. Eliot, "Gelenek ile Bireysel Yeti", *Denemeler*, (çev. Akşit Göktürk), Afa Yayınları, İstanbul, 1987, s. 28-29.
- 3 Bâki Asiltürk, *1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul, 2006, s. 126-129.
- 4 V. B. Bayrıl, "Dayanak Noktam Necatigil", *Hürriyet*, (Konuşan: İhsan Yılmaz), 11 Aralık 1992.
- 5 Asiltürk, *age.*, s. 127.
- 6 Mustafa Tatçı, *Yünus Emre Divânı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, s. 172.
- 7 Ahmet Hâşim, *Bütün Şiirleri*, (hzl. İnci Enginün - Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.
- 8 Vural Bahadır Bayrıl, *Melek Geçti*, Can Yayınları, İstanbul, 2000.
- 9 Fesleğen (reyhan), ömrü bir senelik, ılıman bölgelerde yetişen güzel kokulu, beyaz, pembe çiçekli, yeşil renkli gövdesi tabana doğru kırmızılaşan bitkidir.
- 10 Emel Koşar, "Cemal Süreya ve Ahmet Hâşim'in Şiirlerindeki Kırmızı Unsurlar", *Kıyı*, S. 202, Mayıs-Haziran 2008, s. 21-23.

- 11 Emel Koşar, "1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası", *Şiiri Özlüyorum*, S. 21, Mayıs-Haziran-Temmuz 2007, s. 27-28.
- 12 Jonathan Lear, *Mutluluk, Ölüm ve Yaşamın Artakalanı*, (çev. Banu Büyükkal), Metis Yayınları, İstanbul, 2006, s. 97.
- 13 Şeyh Gâlib, *Hüsni ü Aşk*, (hzl. Orhan Okay - Hüseyin Ayan), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.
- 14 Vural Bahadır Bayrıl, *Şer Cisimler*, Can Yayınları, İstanbul, 2000.
- 15 Necip Fâzıl Kısakürek, *Çile*, YKY, İstanbul, 2005, s. 311.
- 16 Yunan mitolojisinde Penelopeia, kocası Odysseus'u yirmi yıl süren yolcuğu boyunca sarayında beklerken bütün taliplerini reddeder. Onlara örmekte olduğu büyük bir tülü tamamlamadan evlenemeyeceğini söyler ve gündüz dokuduğu kısımları gece söker. Walter Benjamin, "Proust İmgesi", *Son Bakışta Aşk*, (hzl. Nurdan Gürbilek), Metis Yayınları, İstanbul, 2001, s. 102.
- 17 Bâki Asiltürk, "Vural Bahadır Bayrıl'ın 'Lehim' Şiirinde Metinlerarasılık, Dil ve Anlam", *Hilesiz Terazi*, YKY, İstanbul, 2006, s. 153.
- 18 Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 2003, s. 59.
- 19 Behçet Necatigil, *Şiirler*, (hzl. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz), 4. bs., YKY, İstanbul, 2005, s. 207.
- 20 Hilmi Yavuz, *Büyü'sün, Yaz!-Toplu Şiirler*, YKY, İstanbul, 2006.
- 21 Kubilay Aktulum, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, İstanbul, 2007, s. 94-95.

KAYNAKÇA

- Ahmet Hâşim, *Bütün Şiirleri*, (hzl. İnci Enginün - Zeynep Kerman), Dergâh Yayınları, İstanbul, 2001.
- Aktulum, Kubilay, *Metinlerarası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, İstanbul, 2007.
- Asiltürk, Bâki, "Vural Bahadır Bayrıl'ın 'Lehim' Şiirinde Metinlerarasılık, Dil ve Anlam", *Hilesiz Terazi*, YKY, İstanbul, 2006.
- Asiltürk, Bâki, *1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul, 2006.
- Bayrıl, Vural Bahadır, "Dayanak Noktam Necatigil", *Hürriyet*, (Konuşan: İhsan Yılmaz), 11 Aralık 1992.
- Bayrıl, Vural Bahadır, *Melek Geçti*, Can Yayınları, İstanbul, 2000.
- Bayrıl, Vural Bahadır, *Şer Cisimler*, Can Yayınları, İstanbul, 2000.
- Benjamin, Walter, "Proust İmgesi", *Son Bakışta Aşk*, (hzl. Nurdan Gürbilek), Metis Yayınları, İstanbul, 2001.
- Eliot, T. S., "Gelenek ile Bireysel Yeti", *Denemeler*, (çev. Akşit Göktürk), Afa Yayınları, İstanbul, 1987.
- Hañçerliođlu, Orhan, "Gelenek", *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- Kısakürek, Necip Fâzıl, *Çile*, YKY, İstanbul, 2005.
- Koşar, Emel, "1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası", *Şiiri Özlüyorum*, S. 21, Mayıs-Haziran-Temmuz 2007.
- Koşar, Emel, "Cemal Süreya ve Ahmet Hâşim'in Şiirlerindeki Kırmızı Unsurlar", *Kıyı*, S. 202, Mayıs-Haziran 2008.
- Lear, Jonathan, *Mutluluk, Ölüm ve Yaşamın Artakalanı*, (çev. Banu Büyükkal), Metis Yayınları, İstanbul, 2006.
- Necatigil, Behçet, *Şiirler*, (hzl. Ali Tanyeri - Hilmi Yavuz), 4. bs., YKY, İstanbul, 2005.
- Şeyh Gâlib, *Hüsni ü Aşk*, (hzl. Orhan Okay - Hüseyin Ayan), Dergâh Yayınları, İstanbul, 1992.
- Tatçı, Mustafa, *Yünus Emre Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.
- Yahya Kemal, *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul, 2003.
- Yavuz, Hilmi, *Büyü'sün, Yaz!-Toplu Şiirler*, YKY, İstanbul, 2006.